

LIGESTILLING?

Af Jakob Janussen

Det er hidtil ikke rigtig lykkedes at danne et levedygtigt politisk parti i Grønland. Der kan være flere grunde hertil. Helt generelt kan man vist godt sige, at vi i Grønland endnu har et stykke vej at tilbagelægge, før befolkningen kan betegnes som *politisk bevidst*. En sådan bevidsthed kommer, efterhånden som befolkningen får en bedre uddannelse, efterhånden som kommunikationsforholdene i landet bliver bedre osv.

Desuden har *grønlænderne* hidtil været *vant til at stemme på personer*. Der har således ikke været tradition for at stemme på partier. Det skal dog vel være muligt at vænne befolkningen til at stemme på partier, hvis man samtidig tilbyder dem en anerkendt og politisk „veletableret“ mand som parti-repræsentant. En sådan mulighed synes at være til stede i forbindelse med det parti, folketingsmand Knud Hertling er ved at starte. Det er ingen hemmelighed, at undertegnede har hjulpet K. H. i hans forarbejde med partiet.

Jeg skal i det følgende prøve på at analysere den nuværende sociale – i betydningen: samfundsmæssige – situation i Grønland. Samtidig vil jeg dog gøre opmærksom på, at det kun er visse sider af den nuværende situation, jeg agter at beskæftige mig med. For mig at se står og falder det kommende partis muligheder for at eksistere og udvikle sig med, at vi gør os klart, hvad det er for et samfund, vi har med at gøre, hvilke problemer det har, og hvilke løsninger vi har på problemerne. Endvidere vil jeg forsøge at beskrive partiets målsætning, så vag som den endnu må være, fordi den af indlysende grunde først vil blive konkretiseret *i Grønland og med tiden*. Jeg vil med det samme understrege, at betragtningerne er mine og ikke noget, som er konfirmeret af partiets stifter – Knud Hertling.

Enhver, der har fulgt debatten om Grønland i de senere år, ved, at Grønland befinder sig i en overgangssituation. En overgang fra et næsten statisk fangersamfund til et dynamisk industrisamfund. Det er endvidere kendt, at man har prøvet på – og for så vidt stadigvæk prøver på – at gøre den overgang så kort som mulig. Siden den såkaldte nyordnings start i begyndelsen af halvtredserne har den danske indsats i

Grønland været meget omfattende. Ikke alene infrastrukturen – det skelet, der skal til for at få et samfund til at fungere – men også produktionsanlæggene er stort set blevet skabt eller er ved at blive skabt af danske håndværkere, dansk materiale og efter dansk fremgangsmåde.

Det er et væld af faktorer, der har betinget, at udviklingen har haft det forløb og den karakter, den rent faktisk har haft. For det første har ønsket eller *kravet om ligestilling* figureret i enhver grønlandsk politikers ønskeliste. Dette krav har tilskyndet skabelsen af „danske tilstande“ i Grønland. For det andet har *danskerens sociale samvittighed* trukket i samme retning. For det tredje har det førnævnte *ønske om at gøre overgangen så kort som muligt* fremmet den selvsamme udvikling.

Endnu en fjerde faktor bør nævnes: Den grønlandske befolknings udviklingsstade har gjort, at der ligesom *ikke* rigtig har været *nogen til at repræsentere grønlændernes interesser i planlægnings- og udviklingsarbejdet*. Dette har ført til, at udviklingen har været planlagt af danskere med dansk opdragelse, dansk uddannelse, dansk tradition, osv., osv. De nævnte faktorer har bevirket, at udviklingen har været helt fantastisk stærk, og at den stort set har været efterligning af danske forhold, d. v. s. en set fra dansk synspunkt nem udvej.

Der er grund til at dvæle lidt ved de nævnte faktorer. For ikke at blive misforstået må jeg lige understrege, at jeg er helt overbevist om, at motiverne bag den førte grønlandspolitik har været de allerbedste, at man har gjort det så godt, man kunne, men at man blot har været uvidende om visse grundliggende ting, fordi *opgaven har været uvant*. – Jeg tror, at grønlændere, der har ønsket ligestilling med danskerne, simpelt hen ikke har vidst nok om, hvordan danskerne har nået det stadi, de har nu. Der har alt i alt i Grønland været og er alt for mange vrangforestillinger om danske forhold. I den forbindelse er det nærliggende at citere Syvend Thorsen, når han i „Folkets veje“ side 154 skriver om den politiske udvikling i Danmark fra 1849 og fremover: „En franskmand, en mand fra Robespierres, Marats og Dantons land, som sammenholder Danmark af 1849 med det nuværende, et helt nyt – og ikke blot som følge af den almindelige europæiske udvikling, men tillige et viljeskabt – han vil respektfuldt udbede sig årstallene for vore revolutioner og interesseret spørge, hvor guillotinen stod, om på Rådhuspladsen eller Gl. Torv. Man måtte så med nogen undseelse forklare ham, at Danmark er de jævne politiske overganges land, og at det eneste revolutionsmonument, der hidtil er rejst i hovedstaden, står foran Christiansborg og gælder en trivelig konge, som i 1848 – medens Louis Philippe flygtede fra Paris og barrikader rejstes både i Berlin og i Wien – erklærede, at han stadig følte sig styrket ved sit folks kærlighed, og derefter gav en fri forfatning.

Vort folkestyres arbejdsform har været den ikke meget galliske: „Endnu et bitte nyk!“ Dog, også dermed kommer man langt. Mellemstadierne på vejen er jævnlig

mange, og de enkelte resultater kan synes små og grå, men følger man linjen til ende, opstår der ofte en overraskende perspektivudvidelse, en bred lysning i skoven, som giver mening også bagud.“

Selv når vi ser bort fra vrangforestillingerne, synes jeg, at det er en falliterklæring stort set blot at ville efterligne danske forhold, når man vil udvikle Grønland. Rent geografisk er Danmark og Grønland to vidt forskellige lande. Danskere og grønlændere har en vidt forskellig kulturel baggrund. De har hver deres historiske baggrund og befinder sig på et forskelligt udviklingsstade.

For at overbevise os selv om, at danskerens sociale samvittighed har været en virksom faktor, behøver man blot at tænke på de offentlige reaktioner, der rejste sig efter avisernes skriveri om Grønland i slutningen af fyrrerne og efter Christian Krygers ellers udmærkede TV-reportager. Det skal indrømmes, at det kan være meget forfriskende at se, hvorledes „udenforstående“ ser på tingene, og at de kan være med til at få os til at se på tingene på en anden måde, end vi er vant til daglig, men man kan nu ikke engang forstå de grønlandske problemer tilnærmelsesvis fuldt ud, når man ikke ser dem i deres grønlandske sammenhæng og ikke bruger den grønlandske målestok. Vi må i Grønland bruge den grønlandske alen, som min gode ven Knud Hertling plejer at udtrykke det.

Det skal indrømmes, at det vil være svært for danske planlæggere at sætte sig ind i grønlændernes forudsætninger. Hvis man skal kunne gøre det fuldt ud, vil det kræve en meget stor intellektuel præstation. Det er svært, men det kan lade sig gøre. Begyndelsen er gjort med Bech Nygaards sidste Grønlands-roman „Solen står lavt“, Mads Lidegaards „Det gælder Grønland“ og Palle Kochs „Der skal være så smukt i Grønland . . .“

Den udvikling, grønlænderne står midt i, savner næsten et sidestykke overalt i verden. Danmarks udvikling er hidtil gået så tilpas langsomt, at danskeren har kunnet vænne sig til og indstille sig på de ændrede tekniske, økonomiske og sociale vilkår. Derfor har den danske politiske debat hovedsageligt været koncentreret om politisk-taktiske og økonomiske faktorer. Politikerne har stort set været vant til at sætte rammer, som menneskene så kunne udfylde. – Endvidere har det offentliges indsats på det almen-menneskelige område indtil de allersidste årtier været begrænset til at rette menneskelige skader op, når de er sket. Først i de sidste par årtier er man for alvor begyndt at interessere sig for *forebyggende* foranstaltninger.

Med det tempo, den teknisk-økonomiske udvikling i Grønland har haft de sidste tyve år, har den jævne grønlænder haft svært ved at følge med. Det er ikke nogen overdrivelse at hævde, at der er opstået store menneskelige problemer, hvoraf det

meget omtalte spiritus-problem blot er symptomet for hele problemkomplekset. Utilisitet – idet jeg atter understreger, at jeg er overbevist om, at motiverne bag grønlandspolitikken altid har været og er de allerbedste – har man placeret den jævne grønlander (og det vil sige: den allerstørste del af den grønlandske befolkning) i den mest ydmygende situation, noget menneske overhovedet kan befinde sig i: *følelsen af at være overflødig i sit eget land.*

Hvad skal vi så gøre? Skal vi fortsætte den nuværende skæve rytme uforandret, fordi den nuværende udvikling er i gang (sådan som en anmelder af Lidegaards sidste bog skrev i Holsteinsborgs lokale blad)? – Mit svar er afgjort nej. Vi må sætte udviklingstempoet ned. Vi må give mennesket lejlighed til at kunne følge med, for *menneskelige skader er svære og dyre at reparere, når de først er sket.*

– Vi må fra grønlandsk hold holde op med at kræve ligestilling med danskeren for enhver pris. Målet for den politik, vi skal føre, må være, at så mange grønlandere som muligt kommer til at føle, at samfundet kommer dem ved, at så mange grønlandere som muligt bliver tilfredse borgere i og føler sig fortrolige med deres samfund. Kravet om ligestilling må være underordnet den nævnte målsætning.

En ting er jo også sikker: Vi opnår ikke ligestilling med danskere, ikke fordi danskerne nægter os ligestilling, men fordi danskernes og vore forudsætninger er for forskellige.

Hidtil har vi i Grønland diskuteret ligestilling uden at gøre os klart, hvad begrebet indebar. Efterhånden som den er blevet konkretiseret, er det blevet mere og mere klart, hvor svær den er at opnå. Vi kan tage fødestedskriteriet som eksempel. *Fødestedskriteriet er det mest kontante og konkrete udtryk for, at ligestilling ikke er mulig.* Det må vi se i øjnene, hvor bittert det måtte være at konstatere, men det betyder ikke nødvendigvis, at jeg accepterer kriteriet i dets nuværende udformning, men jeg ser det som en umulighed at indføre fuldstændig ligeløn i Grønland og i Danmark. Dertil er de grundliggende økonomiske faktorer alt for forskellige.

Vi må forlange, at danskere, der skal til Grønland for at medvirke i landets opbygning, får en meget mere indgående oplysning om og undervisning i grønlandske forhold – også sproget. Det kan lade sig gøre. Man har blot aldrig forsøgt at tage fat på en systematisk måde. Hvad gør man ikke for danske u-landsfrivillige?

Betyder alt dette, at det kommende parti ønsker eller blot har løsrivelse fra Danmark i tankerne? – NEJ! Vi kan i Grønland slet ikke undvære den støtte, vi hidtil har fået fra danskerne i form af kapital, teknik og viden. Endvidere har vel de fleste grønlandere knyttet sådanne personlige relationer til danskere, at de ikke ønsker at kappe disse forbindelser over. Vi er ikke få grønlandere, der har det sådan, at nogle af danskerne hører til de mennesker, vi overhovedet sætter mest pris på og respekterer

mest. Vi har i Grønland til stadighed brug for inspiration fra danskernes side; men enhver må efterhånden kunne forstå, at man ved så ofte at kræve „danske ordninger“ lægger kimen til fremtidige konflikter, fordi man frustrerer den grønlandske befolkning ved at proklamere mål, der er så høje, at kun få har udsigt til at nå dem.

I fremtiden må den danske indsats i Grønland udformes således, at der i højere grad bliver taget hensyn til de grundliggende menneskelige faktorer, der bør indgå i al udvikling, hvis den skal lykkes. Det er sådant overalt i verden, at mennesker *altid* behøver tid til at vænne sig til nye omgivelser. Det er altid svært at ændre på folks vaner, adfærdsnormer og indstillinger til tingene. Grønlænderne er vist ingen undtagelse fra denne regel. Der er i hvert fald intet, der tyder på, at vi er. Der har i de allerseneste år været talt meget om, at den grønlandske arbejder er en ustabil arbejdskraft.

Er han? Og i bekræftende fald hvorfor da?

Svaret burde alle menneskekendere kunne forstå, når de hører følgende: Indtil for ganske nylig så vi grønlandere op til vore landsmænd, der var uafhængige af uret, klokken. Vi så op til frie erhververe, der stod op for at tage på fangst, når det var ved at blive lyst. Når de så havde fået dagens fangst, roede de hjem. Vi så ned på folk, der som mere eller mindre løs arbejdskraft ved handelen – kivfalukat – var afhængige af klokken. – Nu stiller industrisamfundet en helt modsat norm, nemlig afhængighed af uret.

Vi må erkende og arbejde ud fra, at det danske rige består af tre nationaliteter. Selv en ubevidst manglende hensyntagen til de tre nationaliteters eksistens kan gøre megen skade. Det vil være en virkelig rigdom for det dansk-færøsk-grønlandske samfund, hvis vi kan nå så vidt, at vi begynder at acceptere, at hvert af os har lov til at have sine „særheder“.

Alt det forudgående forudsætter, at vi holder op med alene at tage hensyn til tekniske og økonomiske effektivitets- og hensigtsmæssighedshensyn. Vi må lære at tænke mere humanistisk, end vi hidtil har gjort. Det er i længden alt for dyrt og for ødelæggende at ignorere almenmenneskelige, psykologiske faktorer.

Humanister, som har vovet at tage del i den grønlandske, offentlige diskussion, har fået etiketten „romantiske teoretikere“ påhæftet. Undertegnede har ingen illusioner om, at den nuværende politiske kurs bliver ændret med det første. Netop derfor er der al mulig grund til at starte en virkelig debat om hele grønlandspolitikken. Det kan nu engang imellem være meget, meget sundt at prøve at anskue grønlandsspørgsmålet ud fra en helhedsbetragtning. Folketinget må efterhånden alvorligt overveje at tage en generel drøftelse af Grønlands udvikling. Landsrådsformandens modstand

imod en sådan debat er for svagt funderet til at hindre det behov, der vitterligt eksisterer for at høre grønlandsspørgsmålet blive kommenteret fra tingets talerstol.

Det kommende partis hovedformål er at skabe grundlaget for, at flest mulige borgere i Grønland kan komme til at være tilfredse borgere i et velfærdssamfund. Velfærdssamfund, fordi et nogenlunde acceptabelt levestandard i et land som Grønland forudsætter en meget udpræget fællesindsats. Hovedformålet søges opnået bl. a. ved *erkendelse af eget værd som grønlander og som medborger i det danske rige*. Vi tror ikke, at der findes en genvej til integration med Danmark. Tværtimod er vi overbevist om, at en for vidtgående ligestillingspolitik snarere tilslører end afklarer de vigtige problemer, der eksisterer, og at alt for ambitiøse politiske mål og foranstaltninger, der opstilles og gennemføres i ligestillingens og integrationens hellige navn, skaber kimen til senere alvorlige spændinger, fordi de er ude af takt med de faktiske, barske forhold i Grønland.

Grønlanderne har en tradition for at have en holdning til livet. Det er ofte ligefrem forbavsende at høre ældre grønlandere, hvor dybt de har tænkt over livet, hvad de har villet med deres liv. – Ligeledes lå der dybtgående overvejelser bag forældrenes opdragelsesmetoder over for deres børn. – Alt det skulle ikke så gerne gå i glemselen. Det er en af det kommende partis helligste pligter, at det ikke sker.

(Aarhus Stiftstidende).